

Sažetak znanstvenoga izvješća: ATHeme

Izvještajno razdoblje I: 1. ožujka 2014. – 31. kolovoza 2015. godine

Sažeti opis konteksta i ciljeva projekta

ATHeme (*Advancing the European Multilingual Experience*) je suradnički znanstvenoistraživački projekt u kojemu se proučava višejezičnost u Europi. Ovaj je petogodišnji projekt pokrenut uz potporu Europske komisije te traje od ožujka 2014. do ožujka 2019. godine. Glavni su ciljevi projekta: (1) istražiti kognitivna, jezična i društvena pitanja u višejezičnoj Europi, (2) procijeniti postojeće javne politike i prakse u područjima obrazovanja i zdravstva kao i njihov utjecaj na višejezičnost te (3) doprinijeti donošenju politika utemeljenom na dokazima. Primjenom različitih istraživačkih metodologija ATHeme želi podići svijest o višejezičnosti među donositeljima politika, zdravstvenim radnicima, znanstvenicima i odgojno-obrazovnim djelatnicima.

ATHeme obuhvaća **četiri glavna istraživačka područja** u okviru kojih istraživači (17 partnerskih ustanova) iz Hrvatske, Francuske, Njemačke, Italije, Slovenije, Španjolske, Nizozemske i Ujedinjenoga Kraljevstva zajedno proučavaju višejezičnost. Prva skupina proučava **regionalne manjinske jezike u višejezičnoj Europi**. Njihov je glavni cilj produbiti razumijevanje višejezičnosti u kontekstu regionalnih manjinskih jezika. U jezičnome smislu istraživači nastoje unaprijediti postojeći opis i gramatičku analizu različitih regionalnih jezika u Europi. U kognitivnome smislu istraživače zanima međudjelovanje jezika i kognicije u različitim situacijama regionalne višejezičnosti. Konačno, istraživači planiraju istražiti strategije koje bi se mogle upotrijebiti s ciljem uspješnoga očuvanja regionalne dvo/višejezičnosti.

Druga istraživačka skupina proučava **nasljedne jezike i njihove korisnike u Europskoj uniji**. Nasljedni je jezik onaj koji obitelji donose sa sobom prilikom preseljenja iz jedne u drugu zemlju. Istraživači prvo moraju razumjeti sociolingvistički kontekst i čimbenike koji doprinose djelomičnome jezičnom razvoju (kada nasljedni jezik nije u potpunosti usvojen) kao i jezično nazadovanje nasljednih govornika (kada govornicima opada razina jezičnoga umijeća u njihovu nasljednom jeziku). Istraživači će također proučiti utjecaj nasljednih jezika na dominantni jezik (obično jezik kojim govori većina ljudi u zemlji).

Treća je istraživačka tema ATHeme-a odnos između **višejezičnosti i jezičnih poremećaja**. Mnogi ljudi imaju neki od jezičnih poremećaja (mucanje, disleksiju, posebne jezične teškoće [PJT], afaziju). Istraživači u ATHeme-u prvo nastoje povećati bazu dokaza kako bi unaprijedili procjene i politike. Sljedeći je cilj pretvoriti te dokaze u konkretne alate i aplikacije za učitelje, pružatelje zdravstvenih usluga i ostale uključene u tretman osoba s jezičnim poremećajem.

U posljednjemu se istraživačkome području ATHeme-a istražuju **kognitivni aspekti višejezičnosti**. Istraživači u ATHeme-u žele ostvariti tri cilja: (1) unaprijediti znanje o utjecaju čimbenika poput dobi početka učenja (dobi u kojoj pojedinac počinje učiti drugi jezik) i jezične udaljenosti (koliko se jedan jezik razlikuje od drugoga) na konačan ishod pojedinčeva usvajanja drugoga jezika, (2) istražiti izravne učinke višejezičnosti na međuljudsku interakciju te (3) prikupiti više podataka i unaprijediti znanje o odnosu između jezika i ostalih mentalnih operacija, poput pažnje i pamćenja.

U svrhu **podizanja javne svijesti o višejezičnosti** ATHeme se koristi već osnovanim centrom za javni angažman i približavanje široj javnosti *Bilingualism Matters* (BM). Nacionalni ogranci u Hrvatskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, Nizozemskoj, Sloveniji, Španjolskoj i Ujedinjenome Kraljevstvu bit će zaduženi za informiranje različitih društvenih

skupina o rezultatima istraživanja u ATHEME-u, organizaciju radionica i ostalih događanja posvećenih pitanjima kojima se projekt bavi te izgradnju snažne, usklađene europske mreže o višejezičnosti.

Opis obavljenoga posla i glavni rezultati

U prvih 18 mjeseci projekta odrađeno je puno pripremnih aktivnosti kojima su postavljeni temelji. Prvi je projektni sastanak održan u Nizozemskoj (travanj 2014.), nakon čega je uslijedio drugi konzorcijski sastanak u Škotskoj (svibanj 2015.). Neki od 17 partnera u ATHEME-u morali su dobiti odobrenje odbora za etiku za svoja istraživanja i eksperimente, a svi su partneri morali dobiti pismene potvrde o usklađenosti s nacionalnom legislativom i legislativom Europske unije o zaštiti podataka. Konačno, svi su istraživači sastavili zajednički dokument u kojemu je opisan način koordinacije međuinstitucijskih istraživanja i eksperimenata.

Skupina koja proučava **regionalne manjinske jezike u Europi** u prvih je 18 mjeseci sastavila dva opsežna izvješća. U prvome se izvješću govori o očuvanju regionalne dvojezičnosti, a u drugome o gramatičkoj raznolikosti regionalnih jezika. Regionalni jezici koji su se proučavali u svrhu sastavljanja ovih izvješća jesu: baskijski, frizijski, limburgski i donji saksonski, fijumanski, gaelski, gallo, sardski, primorski slovenski, varijante talijanskoga (trentinski) i njemačkoga (južni tirolski), ladinski, cimbrijski i mñcheno. Izvješća pružaju čitateljima uvid u povijest, rasprostranjenost, gramatičke varijacije i takozvanu 'vitalnost' navedenih regionalnih jezika.

Druga je skupina (**nasljedni jezici i njihovi govornici u u Europskoj uniji**) napisala znanstveni članak o novim oblicima jezika koji su se pojavili u višejezičnim dijelovima europskih gradova. Članak pruža uvid u utjecaj nasljednih jezika na dominantne jezike. Drugi su istraživači proučavali stavove govornika većinskih jezika (izvornih govornika njemačkoga u Njemačkoj) prema govornicima nasljednih jezika poput turskoga. Trenutna se istraživanja bave nasljednim korejskim u Francuskoj i marokanskim nizozemskim.

U skupini koja se bavi **višejezičnošću i jezičnim poremećajima** neki istraživači proučavaju jezičnu varijaciju i jezične sposobnosti višejezičnih osoba s disleksijom ili posebnim jezičnim teškoćama. Već je provedeno nekoliko istraživanja u Ujedinjenome Kraljevstvu, Italiji i Španjolskoj. Trenutno se provode daljnja istraživanja, koja uključuju dvojezične govornike kineskoga i talijanskoga te njemačkoga i talijanskoga. Konačno, jedna skupina istraživača u ovome području proučava kako starije osobe koriste svoje znanje različitih jezika (u ovome slučaju nizozemskoga i različitih dijalekata) u izgradnji osjećaja pripadnosti.

Četvrta skupina istraživača u ATHEME-u (**kognitivni aspekti višejezičnosti**) proučava odnos između jezika i uopćenijih kognitivnih funkcija koje se nazivaju izvršne funkcije (povezanih s prebacivanjem pažnje između zadataka ili zanemarivanjem ometajućih podataka) te potencijalne učinke jezične udaljenosti (koliko se jedan jezik razlikuje od drugoga). U tekućim se eksperimentima ispituje obrađuju li dvojezični govornici gaelskoga i engleskoga pasivne rečenice na sličan način kao i izvorni govornici (gaelskoga ili engleskoga) i kako dvojezični govornici mandarinskoga kineskoga i nizozemskoga procesiraju nebrojive i brojive imenice.

Ključni je dio prvih mjeseca provedbe ovoga znanstvenoistraživačkog projekta utemeljenje nacionalnih ogranaka centra *Bilingualism Matters*, koji će aktivno djelovati u ATHEME-u u **podizanju javne svijesti**. Na početku ATHEME-a postojala su četiri nacionalna ogranka – u Hrvatskoj, Njemačkoj, Italiji i Ujedinjenome Kraljevstvu (središnjica centra

Bilingualism Matters). Uspostavljena su četiri nova ogranka – u Francuskoj, Nizozemskoj, Sloveniji i Španjolskoj. Premda svi ogranci njeguju zajednički identitet i imaju zadatak prenositi podatke i rezultate projekta ATHEME, svaki ogranak izgrađuje vlastitu mrežu kontakata i aktivnosti, koja najviše odgovara potrebama i prioritetima nacionalnoga i lokalnoga konteksta u kojemu djeluje.

Očekivani konačni rezultati i potencijalni doprinos

ATHEME je prije svega usmjeren na generiranje značajnoga **znanstvenog doprinosa**. ATHEME je osmišljen da proizvede usporedivo, opširno i znanstveno utemeljeno znanje o jezičnoj, kognitivnoj i društvenoj dimenziji višejezičnosti u Europi. Na razini pojedinca ATHEME će pružiti uvid u pojedinčev stupanj višejezičnoga umijeća (i njegova mjerenja), ali i kognitivno funkcioniranje govornika s jezičnim poremećajima te starijih osoba oboljelih od neurodegenerativnih bolesti. Na razini višejezične skupine ATHEME će unaprijediti razumijevanje uloge jezika, identiteta i etničke pripadnosti u razvoju jezika te komunikacijskih konteksta koji uključuju višejezične govornike različitih jezičnih pozadina i stupnjeva jezičnoga umijeća. Konačno, na razini višejezičnoga društva ATHEME će dati točne analize razlika i sličnosti između jezika koji se govore u različitim kontekstima regionalnih jezika i dijalekata. U okviru znanstvenoga doprinosa ističemo:

- članak o kognitivnim učincima dvojezičnosti u manjinskim jezicima
- članak o nasljednim jezicima i pojavi novih jezičnih varijeteta u Europi
- članak o istraživanjima posebnih jezičnih teškoća i razvojne disleksije u kojima se koriste bihevioralne metode i tehnika evociranih kognitivnih potencijala (EKP)
- članak o očuvanju regionalnih jezika

Znanstveni će doprinos dati čvrst temelj na kojemu će odgojno-obrazovni djelatnici, zdravstveni radnici i donositelji politika moći poboljšati svoje razumijevanje izazova višejezičnosti i na temelju toga donositi obaviještene odluke. Drugi je doprinos projekta stoga **informiranje obrazovnih i društvenih politika** na nacionalnoj i europskoj razini te davanje konkretnih preporuka za donošenje politika utemeljenih na dokazima i istraživanju. Za to je potrebno posredovanje između znanosti i prakse, što će ATHEME učiniti isporučujući sljedeće konkretne rezultate do kraja svoga trajanja:

- izvješće o utjecaju višejezičnosti na unapređenje kognitivnih funkcija i zdravo starenje
- izvješće o osmišljavanju novih metoda poučavanja i alata za remedijaciju disleksije
- preporuke za višejezičnost i razvojne jezične poremećaje

Treći je doprinos usmjeren na unapređenje dostupnosti **podataka i alata** za istraživanje i donošenje politika o višejezičnosti. Proširenjem postojeće istraživačke baze podataka i prikupljanjem novih podataka, ATHEME će poboljšati dostupnost podataka o jezičnoj raznolikosti u Europi. To uključuje prikupljanje i analizu novih podataka o jezičnoj raznolikosti, nadopunjavanje postojećih baza podataka o regionalnim jezicima i dijalektima te razvijanje usporedive baze podataka o društvenim i jezičnim dimenzijama poznavanja nasljednoga jezika. Jezični alati za utvrđivanje jezičnih poremećaja, koji će istovremeno služiti kao temelj za kognitivne terapije, bit će od osobite koristi odgojno-obrazovnim djelatnicima i kliničarima.

Četvrti se doprinos odnosi na **metodologiju i strategiju istraživanja**. U ATHEME-u se koriste različite metodologije i tehnike pomoću kojih se dolazi do širokoga spektra podataka

o višezjezičnosti. Metode se kreću od tradicionalnoga (socio)lingvističkog terenskog rada utemeljenog na intervjuima i upitnicima do eksperimentalnih metoda poput zadataka ponavljanja rečenica te istraživanja utemeljenih na mjerenju brzine reakcija na podražaje i EKP/EEG-istraživanja. AThEME pokazuje da integracija različitih metodologija u istraživanju složenoga fenomena kao što je višezjezičnost donosi vrijedne rezultate.

Konačno, **komunikacija s civilnim društvom** može se smatrati petim doprinosom projekta AThEME. Čim rezultati projekta budu dostupni, doći će do izražaja jedinstvena strategija AThEME-a za diseminaciju znanja i komunikaciju s raznim akterima u društvu putem osam nacionalnih platformi/mreža *Bilingualism Matters*. Organizacijom događaja u koje su izravno uključeni istraživači u AThEME-u i integracijom povratne informacije šire javnosti u planiranje budućih istraživanja i popularnoznanstvenih aktivnosti, AThEME potvrđuje svoju relevantnost za europsko društvo.